
Mei he mormonandgay.lds.org.

‘Oku ‘Ofa ‘a e ‘Otuá ‘i He‘ene Fānaú Kotoa

‘Oku ‘ikai ha me‘a te ne fakahaa‘i kakato e loloto mo e taukakapa e ‘ofa ‘a e ‘Otuá, ka ko ‘Ene hōifua ko ia ke feilaulau‘i Hono ‘Aló ke lava ai ‘e kitautolu ko ‘Ene fānaú, ‘o ikuna‘i ‘a e maté pea lava ke ma‘u mo e mo‘ui ta‘engata. “He na‘e ‘ofa pehē ‘a e ‘Otuá ki māmani, na‘á ne foaki hono ‘Alo pē taha na‘e fakatupú, koe‘uhí ko ia kotoa pē ‘e tui kiate iá ke ‘oua na‘a ‘auha, kae ma‘u ‘a e mo‘ui ta‘engata” (Sione 3:16). ‘Oku ‘ikai ha me‘a te ne fakahaa‘i lelei ange e ‘ofa ‘a Sīsū Kalaisí, ka ko ‘Ene finangalo ke foaki ‘Ene mo‘uí ko e fakalelei ma‘á e ngaahi anghala ‘a e fa‘ahinga ‘o e tangatá ki he mamahi mo e ngāue ta‘etotonu kotoa pē, pea vete ‘a e ngaahi ha‘i ‘o e maté ma‘á e tokotaha kotoa (vakai, {13} ‘Alamā 7:11–13). “‘Oku ‘ikai ha tangata ‘e lahi hake ‘ene ‘ofá ‘i he me‘á ni, ke ne foaki ‘ene mo‘uí koe‘uhí ko hono kāingá” (Sione 15:13).

‘I he konifelenisi lahi ‘o ‘Okatopa 2009, na‘e fakamatala‘i ai ‘e Palesiteni Tieta F. ‘Ukitofa e ‘ofa ‘a e ‘Otuá: “‘Oku ‘ikai ‘afio e ‘Otuá ki he fōtunga ‘oku hā ki tu‘á. ‘Oku ou tui ‘oku ‘ikai ke Ne momo‘i tokanga pe ‘oku tau nofo ‘i ha fale lahi pe ki‘i fale faka‘ofa, pe ‘oku tau talavou pe ‘ikai matā tangata, pe ‘oku tau ongoonga pe li‘ekina. Neongo ‘etau ta‘e kakató, ka ‘oku kakato e ‘ofa ia ‘a e ‘Otuá kiate kitautolú. Neongo ‘etau ta‘e haohaoá, ka ‘oku haohaoa e ‘ofa ia ‘a e ‘Otuá kiate kitautolú. Neongo te tau ongo‘i hē mo taumu‘a valea, ka ‘oku fālute kakato kitautolu ‘e he ‘ofa ‘a e ‘Otuá.

“Okú Ne ‘ofa ‘iate kitautolú he ‘okú Ne fonu ‘i he ‘ofa ta‘efakangatangata ‘oku mā‘oni‘oni, haohaoa mo ta‘emafakamatala‘i. ‘Oku tau mahu‘inga ki he ‘Otuá ‘o ‘ikai tu‘unga ‘i hotau lekooti fakaengāué ka koe‘uhí ko ‘Ene fānaú kitautolu. ‘Okú Ne ‘ofa ‘iate kitautolu kotoa” (“The Love of God,” Oct. 2009 general conference).

‘Oku ‘ofa e ‘Otuá ‘iate kitautolu kotoa. ‘Okú Ne ‘ofa ‘i he ni‘ihi ‘oku kehe ‘enau tui fakalotú pea mo e ni‘ihi ‘oku ‘ikai tuí. ‘Okú Ne ‘ofa he ni‘ihi ‘oku faingata‘a‘iá. ‘Okú Ne ‘ofa tatau pē ki he koloa‘iá mo e masivá. ‘Okú Ne ‘ofa he kakai ‘o e matakali mo e anga fakafonua kotoa pē, tatau ai pē pe ‘okú ke mali pe tāutaha, pea pehē ki he ni‘ihi ‘oku fetokanga‘aki ‘a e tangata mo e tangata pe fefine mo e fefiné, pe ‘oku ui ko e kau fakafāfiné, fakatangatá pe fakatou tokanga ki he tangata mo fefiné. ‘Oku ‘amanaki mai e ‘Otuá ke tau muimui ‘i He‘ene sīpingá.

‘Oku Fekau‘i Kitautolu ke Tau ‘Ofa ki he ‘Otuá pea ke Tau Fe‘ofa‘aki

“Ke ke ‘ofa ki ho ‘Otuá ‘aki ho laumālié kotoa, mo ho‘o mo‘uí kotoa, mo ho lotó kotoa. Ko e ‘uluaki pea ko e lahi ia ‘o e fekaú. Pea ko hono ua ‘oku tatau mo iá, Ke ke ‘ofa ki ho kaungā‘apí ‘o hangē pē ko koé” (Mātiu 22:37–39).

“Ko ‘eku fekaú ‘eni, Ke mou fe‘ofa‘aki kiate kimoutolu, ‘o hangē ko ‘eku ‘ofa kiate kimoutolú” (Sione 15:12).

‘Oku tau fakahaa‘i ‘etau ‘ofa ki he ‘Otuá ‘i he‘etau tauhi ‘Ene ngaahi fekaú (vakai, Sione 14:15) pea tau fe‘ofa‘aki (vakai, Sione 13:34). Kapau ‘oku ‘i ai hao fāmili pe kaungāme‘a ‘okú ne foua e fetokanga‘aki

‘a e tangata mo e tangata pe fefine mo e fefiné pe ui ko ha fakafāfine/fakatangatá, ‘ofa’i kinautolu. Na’e pehē ‘e Palesiteni Henelī B. ‘Aealingi:

“Kapau ‘okú ke loto ke vāofi mo ha taha kuó ke ‘ofa ai, ka ‘oku ‘ikai ke mo vāofi, ‘okú ke ‘ilo’i ‘a e founa ke fai ki aí. Te ke kumi ha founa ke ke talanoa mo kinautolu, te ke fakafanongo kiate kinautolu, pea te ke ‘ilo’i ‘a e ngaahi founa ke mo fetokoni‘aki aí. Ko e lahi ange ‘ene hokó, mo ‘ene fuoloa angé, ko e loloto ange ia ‘a e fehokotaki ‘o e ‘ofá. Kapau ‘e ‘osi atu ha taimi lahi ‘oku ‘ikai ha felea‘aki, fakafanongo, mo fai ha me‘a, ‘e vaivai leva ‘a e fehokotakí. ‘Oku haohaoa mo māfimafi ‘a e ‘Otuá, ka ‘okú ta kei matelie pē. Ka ko Ia ‘etau Tamaí, ‘okú Ne ‘ofa ‘iate kinautolu, pea ‘okú Ne foaki mai ‘a e faingamālie tatau ke ofi ange ai kiate Ia ‘o hangē ha kaungāme‘a ‘ofá. Pea te ke fai ia ‘i he founa tatau pē: ‘i he leá, fakafanongó, mo hono fakahokó“ (“To Draw Closer to God,” Apr. 1991 general conference).

‘Okú ke fakahaa’i ho’o ‘ofa ki he ‘Otuá ‘i ho’o ‘ofa mo tokoni ki he ni’ihi kehé. “Pea vakai, ‘oku ou fakahā kiate kimoutolu ‘a e ngaahi me‘á ni koe’uhi ke mou ‘ilo’i ‘a e potó; koe’uhí ke mou ‘ilo’i ‘o ka mou ka ‘i he tauhi ‘o homou kāingá, ‘oku mou ‘i he tauhi pē ‘o homou ‘Otuá” (Mosaia 2:17).

‘Oku ‘uhinga ki he hā ke fe’ofa’aki? ‘Oku tokanga ‘a ‘ofa. ‘Oku fakafanongo ‘a ‘ofa. ‘Oku fakakau mai ‘e ‘ofa. ‘Oku fakalotoa ‘a ‘ofa. Ko ‘ofa e uho ‘o e mo’uí ‘a e tangatá he ko e fānau kinautolu ‘a e ‘Otuá pea ko e “‘Otuá ko e ‘ofa” (1 Sione 4:8). Ne fakamamafa’i mai ‘e he Fakamo’uí ‘i he ‘Ohomohe Faka’osí, “‘I he me‘á ni ‘e ‘ilo ai ‘e he kakai kotoa pē ko ‘eku kau ākongá ‘a kimoutolu, ‘o kapau te mou fe’ofa’aki kiate kimoutolu” (Sione 13:35).

‘Oku kau he fekau ke fe’ofa’akí, ‘a e ni’ihi ‘oku ‘ikai ke tatau ‘etau fakakaukau ki he māmaní. Hangē ko ia ne fakamatala’i ‘e ‘Eletā Tāleni H. ‘Oakesí:

“‘I he ngaahi vā fetu’utaki mo e tūkunga kehekehe ‘o e mo’uí, kuo pau ke tau fe’ao mo ha ngaahi faikehekehe. ‘O ka mahu’inga, ‘oku ‘ikai totonu ke tau faka’ikai’i pe li’aki e tafa’aki ‘oku tau kau ki ai he ngaahi tō kehekehe ko ‘ení, ka ‘i he’etau hoko ko e kau ākongá ‘o Kalaisí ‘oku totonu ke tau nofo melino mo e ni’ihi kehe ‘oku ‘ikai ke tau tui tataú pe te nau tali e ngaahi akonaki ‘oku fakatefito aí. ‘Oku tau ‘ilo ‘i he fakahā fakapalōfitá ‘oku hanga ‘e he palani ‘a e Tamaí ki he fakamo’uí, ‘o fokotu’u kinautolu ‘i ha ngaahi tūkunga fakamatelie ke tau tauhi ai ‘Ene ngaahi fekaú. ‘Oku kau ai ‘etau ‘ofa hotau kaungā’api ‘oku kehekehe hotau anga fakafonuá mo e tui fakalotú, ‘o hangē ko ‘Ene ‘ofa ‘iate kinautolú. Hangē ko ia ne ako’i mai ‘e ha palōfita he Tohi ‘a Molomoná, kuo pau ke tau vilitaki atu ki mu’a ‘i he “‘ofa ki he ‘Otuá mo e kakai fulipē” (2 Nīfai 31:20)” (“Ko e ‘Ofa mo Feohi mo e Ni’ihi Kehé Neongo e Faikehekehé,” konifelenisi lahi ‘o ‘Okatopa 2014).

‘Oku ‘ikai hanga ‘e he ‘ofa fakalangí ‘o fakatonuhia’i e faiangahalá—“‘He ko au ko e ‘Eikí ‘oku ‘ikai te u lava ke mamata ki he angahalá ‘o momo’i faka’atu’i ia”—ka ‘oku vēkeveke ke fakamolemole’i—“ka neongo iá, ‘ilonga ia ‘oku fakatomala pea fai ki he ngaahi fekau ‘a e ‘Eikí ‘e fakamolemole’i ia” (T&F 1:31–32). ‘I he founa tatau pē, ‘oku ‘ikai totonu ke tuku ‘etau mo’uí’aki mo taukapo’i e ngaahi fekau ‘a e ‘Otuá, ka ke tau fakahaa’i kakato atu e ‘ofa ‘a e ‘Otuá kuo pau foki ke tau fe’ofa’aki tau’atāina mo kakato ke ‘oua na’a ongo’i ‘e ha taha ‘oku li’ekina pe tuēnoa pe taumu’avalea.

‘Oku Ma’u ‘e he Fakamo’uí ha Mahino Kakato ki Hotau Ngaahi Faingata’a’ia Kotoa pē

“‘He ko ‘eni ‘oku tau fakaasiasi ‘i he sio’ata fakapo’upo’ulí; ka ‘e ‘i ai ‘a e mata ki he mata: ‘oku ou ‘ilo fakakonga ‘eni; ka te u ‘ilo ai, ‘io, ‘o hangē ko hono ‘ilo’i aú” (1 Kolinitō 13:12).

‘I he’etau hoko ko ha kakai fakamatelié, ‘oku fakangatangata pē ‘etau mahinó. Te tau lava ‘o lea fakataha mo Nīfai ‘oku tau “‘ilo ‘okú ne ‘ofa ki he’ene fānaú; ka neongo ia, ‘oku ‘ikai te [tau] ‘ilo’i hono ‘uhinga ‘o e me‘a kotoa pē” (1 Nīfai 11:17).

‘I he’etau fekumi ki ha ngaahi tali mo ha fakahinohino ki he’etau fononga fakatāutahá, ‘e lava ke tau falala ki he ‘Otuá pea mo e mālohi mahu’inga ko ē ‘i he feilaulau fakalelei ‘a Sīsū Kalaisí. ‘I hono to’o ko ia ‘e Sīsū Kalaisi

kiate Ia e ngaahi angahala ‘a e māmaní, na’á Ne foua foki ai e mamahi mo e faingata’a kotoa pē ‘e lava ke a’usia ‘e ha fa’ahinga taha pē:

“Pea te ne hā’ele atu, ‘o kātaki’i ‘a e ngaahi mamahi mo e ngaahi faingata’á pea mo e ngaahi ‘ahi’ahi kehekehe kotoa pē; pea ‘e fai ‘eni koe’uhí ke lava ‘o fakamo’oni’i ‘a e folofolá ‘a ia ‘oku pehē te ne to’o kiate ia ‘a e ngaahi mamahi mo e ngaahi mahaki ‘oku mo’ua ai hono kakai” (‘Alamā 7:11).

‘Oku ‘Ikai ko ha Angahala ‘a e Fetokanga’aki ‘a e Tangata mo e Tangata pe Fefine mo e Fefiné Ka Te Tau Lava ‘o Fili e Founa Fakafeangai

‘Oku ‘ikai ha lau ‘a e Siasí ia ki he me’a ‘okú ne fakatupu ‘a e fetokanga’aki ‘a e tangata mo e tangatá pe fefine mo e fefiné. Na’e fakamatala ‘a ‘Eletā Tāleni H. ‘Oakesi he 2006 ‘o pehē:

“Oku ‘ikai ha lau ‘a e Siasí ia ki he ngaahi me’a ‘okú ne fakatupu ha ni’ihi ‘o e ngaahi ongo’i vaivai pe fakahehema ko ‘ení, kau ai e fetokanga’aki ‘a e tangata mo e tangata pe fefine mo e fefiné” (‘initaviu he 2006 mo Elder Dallin H. Oaks pea mo Elder Lance B. Wickman: “Same-Gender Attraction”).

‘Oku ‘ikai ko ha angahala e fetokanga’aki ia ‘a e tangata mo e tangata pe fefine mo e fefiné. Na’e ako’i ‘e ‘Eletā M. Lāsolo Pālatai ‘o pehē:

“Tau ‘ai mahino pē: ‘Oku tui ‘a e Siasi ‘o Sīsū Kalaisi ‘o e Kau Mā’oni’oni ‘i he Ngaahi ‘Aho Kimui Ní ko e fetokanga’aki ‘a e tangata mo e tangata pe fefine mo e fefiné (same-sex attraction), ko ha mo’oni fihitu’u ia ki he kakai tokolahi. ‘Oku ‘ikai ko ha angahala ‘a e fetokanga’akí, ka hono fakahokó. Neongo ‘oku ‘ikai fili ‘e he fakafo’ituituí ke ma’u ‘a e fa’ahinga fetokanga’aki ko iá, ka ‘oku nau fili ‘a e founa ‘enau fakafeangai. ‘Oku tokoni ‘a e Siasí ki he fānau kotoa ‘a e ‘Otuá ‘i he ‘ofa mo e loto-mahino, kau ai [‘a kinautolu ‘oku fetokanga’aki ‘a e tangata mo e tangata pe fefine mo e fefiné]. (“The Lord Needs You Now!” Ensign, Sept. 2015, 29.

Neongo ‘oku ‘ikai ko ha angahala e fetokanga’aki e tangata mo e tangata pe fefine mo e fefiné, ka ‘e ala faingata’a. Neongo he ‘ikai fili ha taha ia ke ma’u e ngaahi ongo ko ‘ení, ka te ne lava ‘o tukupā ke tauhi e ngaahi fekau ‘a e ‘Otuá. ‘Oku totonu ke fili ‘a e mātu’a ‘a ha fānau ‘oku fetokanga’aki ‘a e tangata mo e tangata pe fefine mo e fefiné pe ui ko ha fakafāfine/fakatangatá, ke ne ‘ofa mo tali lelei e fānau ko iá. ‘I he’etau hoko ko ha kāingalotu ‘o e Siasí, ‘oku totonu ke tau fili ke fokotu’u ha ‘ātakai ‘oku talitali lelei ai kinautolú.

“Okú ne fakaafē’i ‘a kinautolu kotoa pē ke nau ha’u kiate ia ‘o ma’u ‘i he’ene angalelei; pea ‘oku ‘ikai te ne ta’ofi ha tokotaha ‘oku ha’u kiate ia, . . . pea ‘oku tatau ‘a e kakai fulipē ‘i he ‘ao ‘o e ‘Otuá” (2 Nīfai 26:33).

‘E Lava e Kakai ‘Oku Nau Mo’ui’aki e Ngaahi Fono ‘a e ‘Otuá ‘o Kau Kakato Atu ki he Me’a ‘Oku Fai ‘i he Siasí

“Ko e mo’oni ‘oku ou ‘iló ni ‘oku ‘ikai filifilimānako ‘a e ‘Otuá ki he kakai” (Ngāue 10:34).

‘Oku tala’ofa mai e ‘Otuá kapau te tau talangofua ki He’ene ngaahi fonó te tau ma’u ‘a e fiefia ta’engatá pea ‘okú Ne tauhi ma’u pē ‘Ene ngaahi tala’ofá. ‘Oku mahino lelei ‘e lava ‘e he kakai ko ia ‘oku nau foua e fetokanga’aki ‘a e tangata mo e tangata pe fefine mo e fefiné, pe ui ko ha kau fakafāfine/fakatangatá, ‘o fakahoko mo tauhi ‘a e ngaahi palōmesi ki he ‘Otuá. Te nau lava ‘o ‘a’eva ‘i He’ene māmá. Te nau lava ‘o kau kakato atu ki he me’a ‘oku fai ‘i he Siasí.

“Kapau ‘oku ongo’i ‘e he kau mēmipá ha fetokanga’aki pē ‘a e kakai tangatá ‘iate kinautolu pe kakai fefiné ‘iate kinautolu pē (same gender attraction), ka ‘oku ‘ikai ke nau fakahoko ha ngaahi tō’onga fakahomosekisuale, ‘oku totonu ke poupou’i mo fakalotolahi’i kinautolu ‘e he kau takí ke nau mo’ui ‘aki ‘a e fono ‘o e angama’á mo mapulé’i ‘a e ngaahi fakakaukau ta’emā’oni’oni. ‘E lava ‘e he kāingalotu ko ‘ení ‘o ma’u ha ngaahi uiui’i faka-Siasi. Kapau ‘oku nau taau mo fe’unga ‘i he toenga ‘o e ngaahi tafa’aki kotoa pē, ‘e lava foki ke nau ma’u ha lekomeni temipale mo ma’u e ngaahi ouau fakatemipalé” (Tohi Tu’utu’uni Fika 2: Ko Hono Pule’i ‘o e Siasí, 21.4.6).

Na'e pehē 'e Palesiteni Kōtoni B. Hingikelī:

“Oku tau 'ofa 'iate kinautolu ko e ngaahi foha mo e ngaahi 'ofefine o e 'Otuá. Te nau ala ma'u ha fa'ahinga fakahehema 'oku fu'u mālohi pea ala faingata'a ke mapule'i. 'Oku ma'u 'e he kongā lahi 'o e kakai, ha ngaahi fakahehema kehekehe 'i ha ngaahi taimi kehekehe. Kapau 'oku 'ikai ke nau fakahoko e ngaahi fakahehema ko 'eni, 'e lava leva ke nau laka atu kimu'a 'o hangē ko e kau mēmipa kehe kotoa 'o e Siasí. Kapau te nau maumau'i e fono 'o e angama'á mo e ngaahi tu'unga 'ulungaanga angama'a 'o e Siasí, 'oku nau mo'ulaloa leva ki he fakatonutonu faka-Siasí, 'o hangē pē ko e ni'ihi kehé” (“What Are People Asking About Us?” Konifelenisi lahi 'o 'Okatopa 1998).

Ko e hā pē ha tūkunga 'oku 'i ai ha taha, te ne lava 'o tokoni ki he ngāue 'a e 'Eikí 'i he lolotonga ni mo fakatetu'a atu 'e lava 'e he'ene faivelengá 'o 'omi e ngaahi tāpuaki tatau pē 'i heni pea mo e maama kaha'ú, kuo tala'ofa 'e he 'Otuá ki ha taha pē 'oku faivelenga tatau. Kuo pehē 'e 'Eletā D. Toti Kulisitofasoni:

“'Oku 'i ai e ngaahi me'afuaki 'a e taha kotoa; 'oku 'i ai e talēniti 'o e taha kotoa; 'e lava e taha kotoa pē 'o tokoni ki hono fakahoko e palani fakalangí 'i he to'u tangata takitaha. Ko e kongā lahi 'o e ngaahi me'a 'oku lelei, ko e kongā lahi 'o e ngaahi me'a 'oku mahu'ingá —pea taimi 'e ni'ihi ko e ngaahi me'a kotoa 'oku fie ma'u he taimi ní—'e lava ke a'usia ia 'i ha tu'unga [angamaheni pē]. 'Oku tokolahi hamou ni'ihi 'oku mou fai homou lelei tahá. Pea 'i he taimi 'oku tu'u ai 'a kimoutolu 'oku fuesia 'a e kavenga mamafa taha 'o e matelié 'o taukapo'i e palani 'a e 'Otuá ke hakeaki'i 'Ene fānaú, 'oku tau mateuteu kotoa leva ke laka atu. 'Oku tau fakamo'oni ta'e toe veiveiua ki he me'a na'e fakatetu'a ki ai e Fakalelei 'a Sīsū Kalaisí, pea 'i he iku'angá te Ne totongi huhu'i 'a e me'a kotoa pē na'e mole meiate kinautolu 'oku tafoki ki ate Iá. 'Oku 'ikai ke 'i ai ha taha ia kuo tu'utu'uni pau mai ke ne ma'u pē ha me'a si'isi'i ange 'i he me'a kotoa 'oku ma'u 'e he Tamaí ma'a 'Ene fānaú” (“Uhinga 'o e Malí, 'Uhinga 'o e Fāmilí,” Konifelenisi lahi 'o 'Epeleli 2015).

'Oku Kaungatonu e Fono 'o e Angama'á ki he Fānau Kotoa 'a e 'Otuá

Ko e haohaoa fakasekisuale ko ha kongā ia 'o e palani 'a e 'Otuá ki he'etau 'etau fiefiá. Na'e pehē 'e he Kau Palesitenisí 'Uluakí mo e Kōlomu 'o e Kau 'Aposetolo 'e Toko Hongofulu Mā Uá:

“Oku fekau'aki 'a e fuofua fekau na'e tuku 'e he 'Otuá kia 'Ātama mo 'Ivī, pea mo e me'a te na malava 'i hona tu'unga fakaemātu'á, ko e husepāniti mo e uaifí. 'Oku mau fakahā ai heni 'oku kei tu'u ma'u pē 'a e fekau ko ia 'a e 'Otuá ki He'ene fānaú ke nau fanafanau mo fakatokolahi 'a e māmaní. 'Oku mau toe fakahā foki heni kuo 'osi tu'utu'uni 'e he 'Otuá ke toki ngāue 'aki pē 'a e ngaahi mālohi toputapu 'o e fakatupú 'e ha tangata mo ha fefine, kuó na 'osi mali fakalao ko ha husepāniti mo ha uaifí” (“Ko e Fāmilí: Ko ha Fanongonongo ki Māmani”).

Ko e fetu'utaki fakasekisuale ko ia 'i ha vaha'a 'o ha tangata mo ha fefine 'oku 'ikai ke na mali pe 'i he kakai tu'unga fakasekisuale tataú, ko ha angahala ia pea 'okú ne maumau'i 'e ia e taha 'o e ngaahi fono mahu'inga taha 'a 'etau Tamaí Hēvaní mo ne uesia 'etau fakalalakalaka ta'engatá.

“Ko e fono 'a e 'Eikí ki he angama'á ko e faka'ehi'ehi mei he fetu'utaki fakasekisuale 'oku te'eki fai ha mali fakalao pea mo anganofó 'i he nofo-malí. 'Oku toki taau pē 'a e ngaahi fetu'utaki fakasekisuale 'i he vā 'o ha tangata mo ha fefine kuó na 'osi mali 'i he founga totonu mo fakalao ko e husepāniti mo e uaifí. Ko ha angahala lahi 'a e tonó, fe'auakí, nonofokovi fakahomosekisuale pe nonofokovi fakafefiné, pea mo e ngaahi tō'onga ta'emā'oni'oni, ta'efakanatula, pe ta'ema'a kotoa pē” (*Tohi Tu'utu'uni Fika 2: Ko Hono Pule'i 'o e Siasí*, 21.4.5).

'E lava 'a e kakai 'o ha fa'ahinga tu'unga fakasekisuale pē 'oku nau maumu'i e fono 'o e angama'á, 'o fai ha fakalelei mo e 'Otuá 'o fakafou 'i he fakatomalá.

“Oua na'á ke tono; pea ko ia ia 'e tono, pea 'ikai fakatomalá, 'e kapusi ia ki tu'a. Ka ko ia ia kuó ne tono peá ne fakatomala 'aki hono lotó kotoa 'o ne li'aki ia, pea 'ikai te ne toe fai iá, ke mou fakamolemole'i ia” (Tokāteline mo e Ngaahi Fuakava 42:24–25).